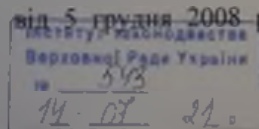

Голові спеціалізованій вченій раді
ДФ 26.867.001 у Інституті
законодавства Верховної Ради
України, доктору юридичних наук,
професору, головному консультанту
відділу моніторингу законодавства
Інституті законодавства Верховної
Ради України
Камінській Наталії Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента Білоцького Сергія Дмитровича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка на дисертацію Данелії Тимура Сіловайовича на тему «Міжнародно-привоче регулювання співробітництва України в сфері захисту Світового океану», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 26.867.001 у Інституті законодавства Верховної Ради України на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право»

1. **Актуальність теми дисертації.** Дослідження проблематики міжнародного морського права в контексті його екологічних аспектів є важливим і актуальним міжнародно-правовим завданням, яке пов'язане з низкою важливих теоретичних і практичних питань. Самі по собі питання захисту Світового океану від забруднення є завданнями, які вирішуються на перетині кількох наук – це океанографія, світова економіка, екологія і безумовно міжнародне право. Міжнародне право має в своєму розпорядженні для вирішення цієї проблеми широкий спектр інструментів – міжнародні договори, серед яких ключовою є роль Конвенції ООН з морського права 1982 р., та дво- і багатосторонніх договорів прийнятих на її виконання, а також розвинений інституційний механізм. Важливою і незаперечною є і роль Організації Об'єднаних Націй в процесі захисту Світового океану. Наприклад, Генеральна Асамблея ООН своєю резолюцією 63/111 від 5 грудня 2008 р. постановила оголосити 8 червня

щорічним Всесвітнім днем океанів. Темою Дня в 2021 р. є «Океан: життя і засоби для існування», в рамках якого державами буде зроблено окрему заяву про наміри, в якій буде розпочато десятиліття з реалізації завдань по досягненню до 2030 р. мети XIV в галузі сталого розвитку – Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку.

Україна є активним учасником цих процесів, беручи участь як у досягненні цілей сталого розвитку відносно Світового океану в глобальному контексті, так і розбудовуючи двосторонні відносини в контексті захисту морського середовища. Тривалий час проблематика охорони морського середовища в рамках зосереджувалася навколо питань визнання постійного суверенітету над морськими енергетичними та транскордонними ресурсами, проте зараз сфера досліджуваних проблем стала значно ширшою. Зараз мова йде про міжнародно-правовий захист всіх об'єктів (ресурсів) морського середовища, управління ними, визнання їх частиною спільної спадщини людства, застосування щодо них екосистемного підходу, міжнародно-правову відповідальність за шкоду.

Отже, дисертація Данелії Тимура Сіловановича є актуальним сучасним дослідженням, яке розкриває суттєво важливу наукову проблему та вирішує наукові завдання щодо теоретичного обґрунтування і визначення форм практичної реалізації міжнародно-правового регулювання співробітництва України в сфері захисту Світового океану.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дослідженні.

Метою дисертаційного дослідження Данелія Т.С. є аналіз поняття й сутності механізму співробітництва та міжнародної охорони та захисту Світового океану, визначення його місця в сучасному міжнародному праві, дослідження його джерельної бази, об'єктів, що підлягають охороні, особливостей міжнародно-

правовою відповідальністю за забруднення, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення національного механізму.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи пояснені та обгрунтовані із застосуванням відповідних посилань на джерела інформації, а саме: доктрину міжнародного права – як вітчизняну, так і зарубіжну, міжнародно-правові акти, законодавство України та інших держав. Особливої уваги заслуговує аналіз судової практики та рішень міжнародних організацій. Список використаних джерел складається з 243 найменувань, які включають значний обсяг англійської літератури. Кількість та якість використаних джерел створили необхідні передумови для забезпечення достатнього рівня достовірності та обгрунтованості дисертаційної роботи. Загальний обсяг дисертації складає 220 сторівок.

Науково обгрунтованою представляється структура дисертації, що зумовило послідовний та логічний виклад матеріалу роботи та дозволило автору достатньо глибоко дослідити міжнародно-правий механізм охорони та захисту морського середовища і сформулювати відповідні висновки, що, безумовно, мають теоретичне і практичне значення.

Структура дисертаційного дослідження зумовлена поставленими метою та завданнями дослідження, вона складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків та списку використаних джерел.

Основні наукові положення, висновки та рекомендації, викладені у дисертації, є теоретично обгрунтованими, що забезпечується застосуванням раціональної сукупності сучасних загальнонаукових і спеціальних методів та засобів наукового пізнання.

Усе це свідчить про високий рівень обгрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження Данелі Тимура Сіловановича.

3. Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повного викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Достовірність та наукова новизна дослідження не викликають сумнівів. Влучно вжита методологія забезпечує в цілому логічні та вірні висновки та рекомендації виділені у дисертаційному дослідженні здобувача. Новизна наукових положень дисертаційної роботи Т.С. Данелії полягає в тому, що вона є комплексним дослідженням отриманих у рамках теорії міжнародного права результатів стосовно міжнародно-правової регламентації охорони Світового океану. Т.С. Данелія здійснив новаторський науковий системний аналіз теоретичних конструкцій щодо сутності, змісту й системотворчих чинників цієї міжнародно-правової проблеми, а також запропонував теоретико-методологічні засади вдосконалення механізмів відповідного правового регулювання.

Серед найбільш значущих результатів новизни дослідження можна відзначити авторські погляди щодо визначення Світового океану, засад участі України в цьому процесі. Серед новацій, запропонованих у дисертації, слід виділити такі тези:

1. розв'язання спорів щодо порушення норм щодо захисту та охорони Світового океану відбувається, як правило, на добровільній основі, що пов'язано із особливою важливістю об'єкта правового захисту та суверенними правами держави, як суб'єкта міжнародного права і спонукає держави, які оросередковано чи прямо винні в завданні шкоди, добровільно компенсувати збитки і нести відповідальність в майбутньому;
2. шкода є складовим елементом міжнародного правопорушення, пов'язаного із забрудненням Світового океану, а сама міжнародно-правова відповідальність держави за таке правопорушення може наставати лише за умови, що заподіяна через забруднення шкода є істотною;

3. застосування позасудових методів вирішення спорів, які виникли в результаті нанесення шкоди Світовому океану, є першочерговим і найбільш доцільним шляхом врегулювання питань в цій сфері, враховуючи обов'язне співробітництво держав і намісники добровільно, усіма можливими засобами, розуміючи відповідальність і важливість Світового океану, вирішити питання з найменшими збитками для морського середовища

Варто відзначити, що в роботі досліджено також вплив Угоди про асоціацію України з ЄС на питання участі України у захисті Світового океану, зокрема, обґрунтовано роль Угоди про асоціацію у реформуванні та зміцненні національного механізму охорони і захисту Світового океану, щодо захисту екосистеми Азовського моря та частини Чорного моря.

Слід підкреслити, що результати дослідження опубліковані в чисельних статтях (всього 9 статей): в 5-х статтях у наукових фахових виданнях України з юридичних наук, у 2-х статтях в іноземних періодичних правничих виданнях, а також в 2-х опублікованих тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях, круглих столах і семінарах.

У розділах дисертації вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень Данелії Тимура Сіловановича, зроблено посилання на всі наукові праці здобувача, наведені в анотації. Список цих праць також міститься у списку використаних джерел.

Усі публікації прямо пов'язані з темою дисертаційної роботи та розкривають її зміст.

Можна стверджувати, що дисертація виконана здобувачем самостійно, а усі сформульовані в ній положення і висновки обґрунтовано на основі особистих досліджень автора. Усі публікації виконані без співавторства.

4. Практичне значення і впровадження одержаних результатів дослідження.

Дисертаційна робота має як практичне, так і теоретичне значення. В рамках роботи було внесено до науки міжнародного права цілий ряд новаций, пов'язаних з міжнародно-правовим захистом Світового океану. Теоретичні положення, результати та висновки даного дослідження можуть бути використані, зокрема у науково-дослідній сфері, в якості основи для подальших наукових досліджень і дискурсів щодо міжнародно-правових аспектів охорони і захисту Світового океану у міжнародному праві. Їх також можна застосовувати в навчально-методичному процесі – при розробці та викладанні загального курсу «Міжнародне право» у вищих навчальних закладах, підготовці та викладанні спеціальних курсів «Міжнародне морське право», «Право відповідальності в міжнародному екологічному праві» та «Міжнародне екологічне право», підготовці відповідних розділів у підручниках і навчальних посібниках. Можливе використання результатів дослідження також у інформаційно-просвітницькій діяльності – в процесі поширення знань про необхідність захисту Світового океану, впровадження сучасних практик прозорості та управління в поточній діяльності комерційного і державного секторів економіки. З практичної діяльності результати дисертаційного дослідження можна застосовувати в правотворчій діяльності – при визначенні напрямів реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави, вдосконаленні вітчизняного законодавства щодо виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію (2014 р.) тощо.

5. Ідентичність змісту анотації та основних положень дисертації.

Дослідження змісту анотації засвідчує її відповідність основним положенням, які викладено в тексті дисертації. Анотація не містить положень чи ідей, які не зазначені в основному тексті дисертації.

Анотація подана українською та англійською мовами і є узагальненим коротким викладом основного змісту дисертаційного дослідження. В анотації автором стисло окреслені основні результати

дослідження, зазначена наукова новизна та чітко охарактеризоване практичне значення роботи

Анотація до дисертації оформлена відповідно до вимогам, передбачених пунктом 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (зі змінами), а також пунктом 2 Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. Загалом, відзначаючи вклад автора в розробку теми дисертації та наукову новизну одержаних результатів, вважаємо за необхідне вказати на дискусійність окремих положень дисертації:

1. Автор зазначає, що «відповідно до положень UNCLOS 1982 р., океан розділений на чотири окремі юрисдикційні зони, а саме: територіальне море, прилеглі зони, виключна економічна зона і континентальний шельф» (підрозділ 1.1). Проте, як відомо Конвенція виділяє також цілий ряд інших просторів, зокрема з поза національною юрисдикцією – відкрите море і міжнародний Район морського дна, в яких саме міжнародне право є головним регулятором захисту Світового океану.

2. У роботі недостатню увагу приділено виконанню завдань сталого розвитку і Цілей тисячоліття в контексті захисту Світового океану. Автор згадує ціль №14 Цілей сталого розвитку спрямовану на захист Світового океану, згадує акти «м'якого права» спрямовані на її реалізацію (підрозділ 1.3), проте не розкриває тих міжнародно-правових механізмів, які застосовуються для її досягнення. Хотілося б почути думки автора щодо цього аспекту.

3. У роботі присутня певна некоректність юридичних формулювань та неточностей у вживаній термінології. В висновках за розділами роботи автор робить посилання на інших дослідників та джерела, проте, як відомо

висновки мають бути цілком самостійним науковим доробком автора, і не мають містити посилань на інших дослідників.

4. В роботі періодично згадується про Арктику, Північний Льодовитий океан (с. 107, 147), проте, лажаль окремого правого аналізу різних захисту цього регіону Світового океану не здійснено. В той же час інтерес різних держав, як регіональних – США, Росія, Норвегія, ЄС, так і поза регіональних – в першу чергу Китаю, до використання ресурсів цього регіону є величезним. Щодо Арктики, як регіону покритого льодом діють особливого характеру норми Конвенції з морського права 1982 р. (наприклад, ст. 234), в 1999 р. ЄС було ухвалено концепцію «Північний вимір ЄС», в 2008 р. коміюже Єврокомісії «ЄС і Арктичний регіон», а у 2016 р. інтегрований документ «Комплексна політикам ЄС в Арктиці», з 1996 р. працює спеціальний форум Арктична Рада, яка періодично ухвалює програмні документи. Відповідно, хотілося б почути думку автора про той специфічний статус який займає регіон Арктики, Північний Льодовитий океан в рамках загального захисту Світового океану

5. На с. 147 виділяє об'єкти, які відносяться до спільної спадщини людства і серед них «повітряний басейн». Проте, навряд чи можна весь повітряний простір вважати спільною спадщиною людства, як відомо міжнародне право прямо визначає повітряний простір над територією держав таким, на який поширюється суверенітет відповідної держави. В рамках роботи Комісії міжнародного права ООН з 2013 р. розглядається питання визначення правового статусу атмосфери. Отже, хотілося б почути, що конкретно мав на увазі в цьому випадку автор.

6. У підрозділі 3.3 аналізуючи норми Угоди про асоціацію України з ЄС 2014 р. в контексті захисту Світового океану, автор не згадує ті національно-правові засоби їхньої імплементації, які вживалися органами державної влади України. Хотілося б почути позицію автора щодо цього.

Разом з тим, висловлені зауваження, насамперед, мають рекомендаційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Данелія Тимура Сіловановича.

7. Загальний висновок та оцінка дисертації.

Дисертаційна робота Данелія Тимура Сіловановича на тему «Міжнародно-правове регулювання співробітництва України в сфері захисту Світового океану», є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків і запропонованих автором рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про повну наукову самостійність автора, високий рівень підготовки дослідження. Дисертаційне дослідження Данелія Т.С. оформлене відповідно до встановлених вимог і є самостійним науковим дослідженням з дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

Одержані автором результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі знань «Міжнародні відносини», яке полягає в встановленні механізмів міжнародно-правового регулювання співробітництва України в сфері захисту Світового океану. Дослідження має не лише теоретичну, але і практичну актуальність.

Дисертаційне дослідження Данелія Тимура Сіловановича на тему «Міжнародно-правове регулювання співробітництва України в сфері захисту Світового океану» за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю та новизною є самостійною завершеною науковою роботою, що містить важливі положення для розвитку науки міжнародного права і відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016